

**ÉVANGILES
DE
DROGON
Fils de Charlemagne**

Metz - vers 850

BnF- Latin.9388

**Mise en pages et en images
Jean-Luc Monneret**

2023

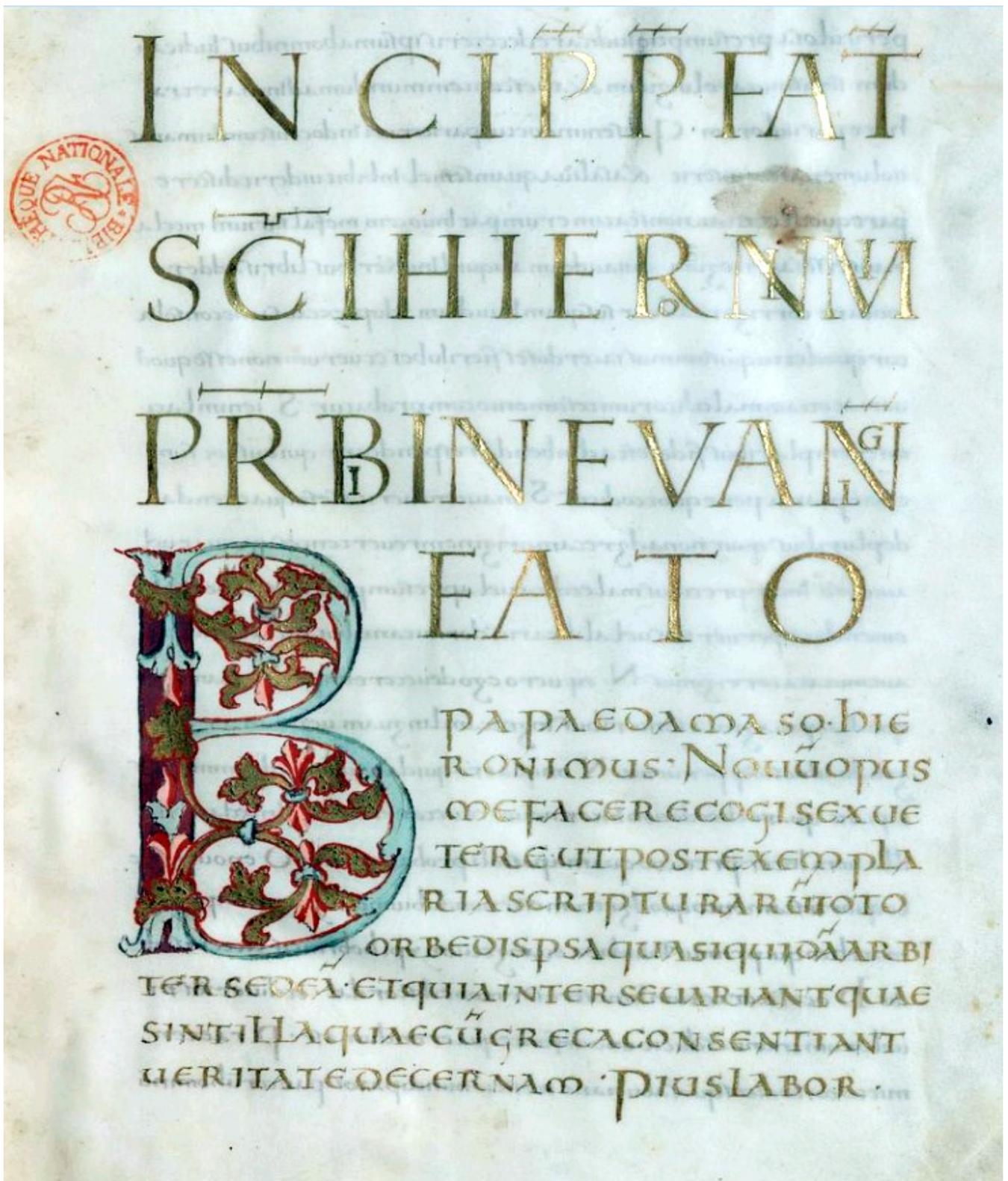

Couverture originelle fu manuscrit

Drogon (801-855) était un fils illégitime de Charlemagne et de sa concubine Regina. Il finit sa vie (823-855) comme archevêque de Metz. C'est là qu'il commanda, vers 850, cet Évangélaire (BnF.Latin.9388) ainsi qu'un Sacramentaire (BnF.Latin.9428), deux ouvrages sans doute en partie composés par les mêmes mains.

Le présent manuscrit est écrit, partiellement en lettres d'or, sur 196 folios de parchemin de 325 x 245 mm. Il se compose de deux parties : *Evangelia quatuor* (folios 1-183r), suivis du *Capitulare evangeliorum* (folios 183v-196v) et possède une somptueuse reliure, l'ivoire du IXe siècle, sculpté à Metz, représentant des scènes de la Passion (ci-contre).

Folio 1r – Lettre de Jérôme au pape Damase

IN OTIE M P FATIO

SCIENTI V TAMIEN

NE QUAE IGNARU EX SIMILITU

DIN ENUMEROR ORUER RORINCIOL

UAT QOSIENSUBNOTATIONE CA

NON UOISTINCTORU IN CANONE QU LI

bis ter euan gelistae bis uel ter uel quater. aut etiam amplius eundē
numerum per ordinem habuerunt adnotatum. et quartus eon
trario discrepans quod id quod ter illi in eoloco semel dixerint quar
tus totiens in corpore uo luminis sui ponat. quotiens diuersi numeri
In eius canone positi sunt contra praedictorum numerorum continu
atam similitudines. Item si in uno quolibet eorum aut etiam duobus
ibidem in canone numerus bis ter aut eo amplius repperiatur. In
ordine collocatus. et disparis Inueniatur. In ceteris dubium non
erit quod id quod illius illorum uet canones numeris bis ter repeti
tum ab his In uolumine semel dictum sit. Alteri uero eorum totiens
in uno atq; eodem sensu loquantur. quotiens praetulerint In nume
rorum adnotatione distantiam hoc est In omnium nouem canonum
conlatione seruabitur. Ceterum In decimo quoniam propria sin
gulorum tantum modo continentur non potest contra id comparati
o esse quod idolum est. **EXPLICIT**

INCEPATIO
SANCTI HIERONIMI
PER LUCAS EVANGELISTAM
QUI EUANGELIA SCRIPSERUNT
ET LUCAS EVANGELISTA TESTI-
FICATUR DICENS QUOD QUI DE MULTI-
TUDINE SUNT ORDINARE NARRATIO-
NEM ERUIT QUAE IN NOBIS COMPLETUR
SICUT TRADIDIT NOBIS QUI AB INITIO

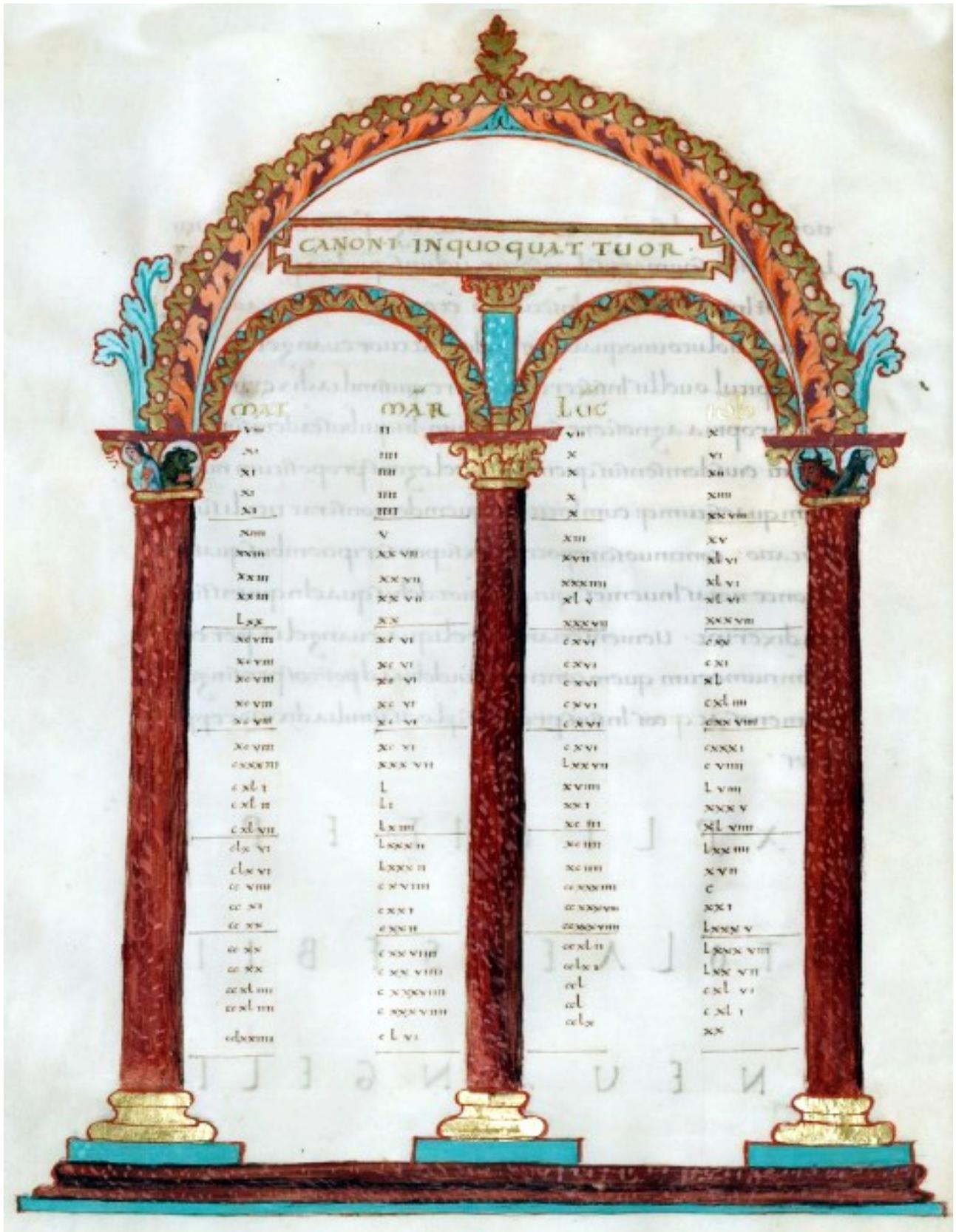
INCEPLA EVSEBII
EVSEBII VICESCAR-
PIANO FRATRI NONO SALUTEM
AMMONIUS QUI DE ALEXANDRI-
ANUS MAGNOSTUO IOANNES BONA
FRATER UNUS NOBIS PROQUATUR

Folios 3r – 5r – Jérôme à Damase et Eusèbe à Carpien

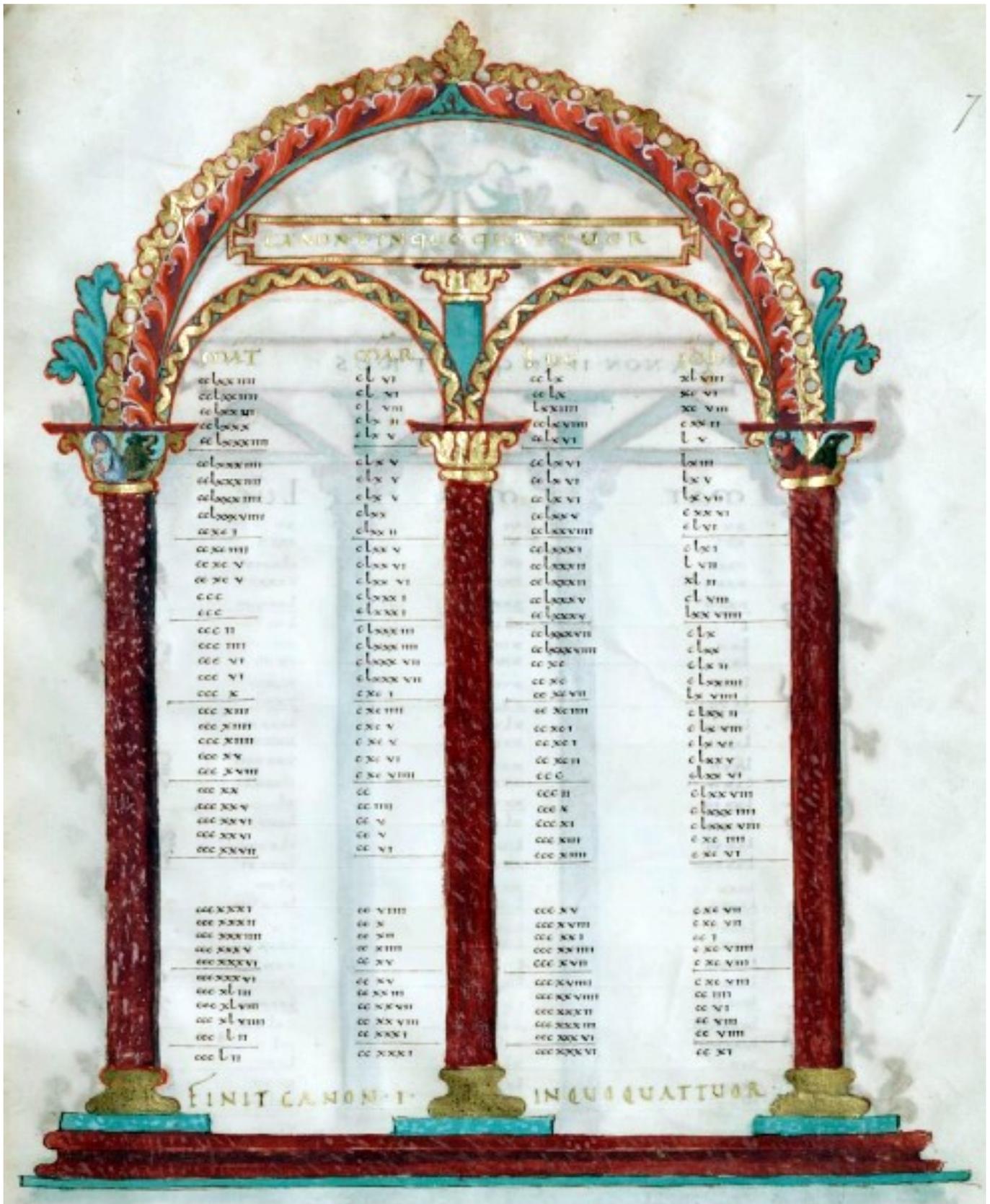
tio per minudis in cationem incerta. significans cui decim titu-
 lis adpositus numerus dino scatur. uel ut si quidem primum cer-
 tum est in primo si uero in secundo. et eodem modo usq. ad decim
Significatur euolutio uno qualicumq. de qua et tuor euangelis scilicet
 beo capitulouellis in scire et crescere qui similia dixerint et
 loca propria agnoscere singulorum. In quibus eadem sunt pro-
 locuta eiusdem sensus quem tenes re legens propositum nume-
 rum quacitumq. cum in titulo quem demonstrat tituli sub-
 notatio. continuo scire poteris ex super scriptioibus quas in
 fronte notis inuenies. qui aut quot de his qua et in quibus simi-
 lia dixerint. ueniens etiam ad reliqua euangelia per eun-
 dem numerum quem continens uidebis adpositos per singulos
 numeros ac q. eos in suis propriisq. locis similia dixisse repe-
 rier.

E X P L I C I T E P I
S T O L A E U S E B I I
I N E U A N G E L I O .

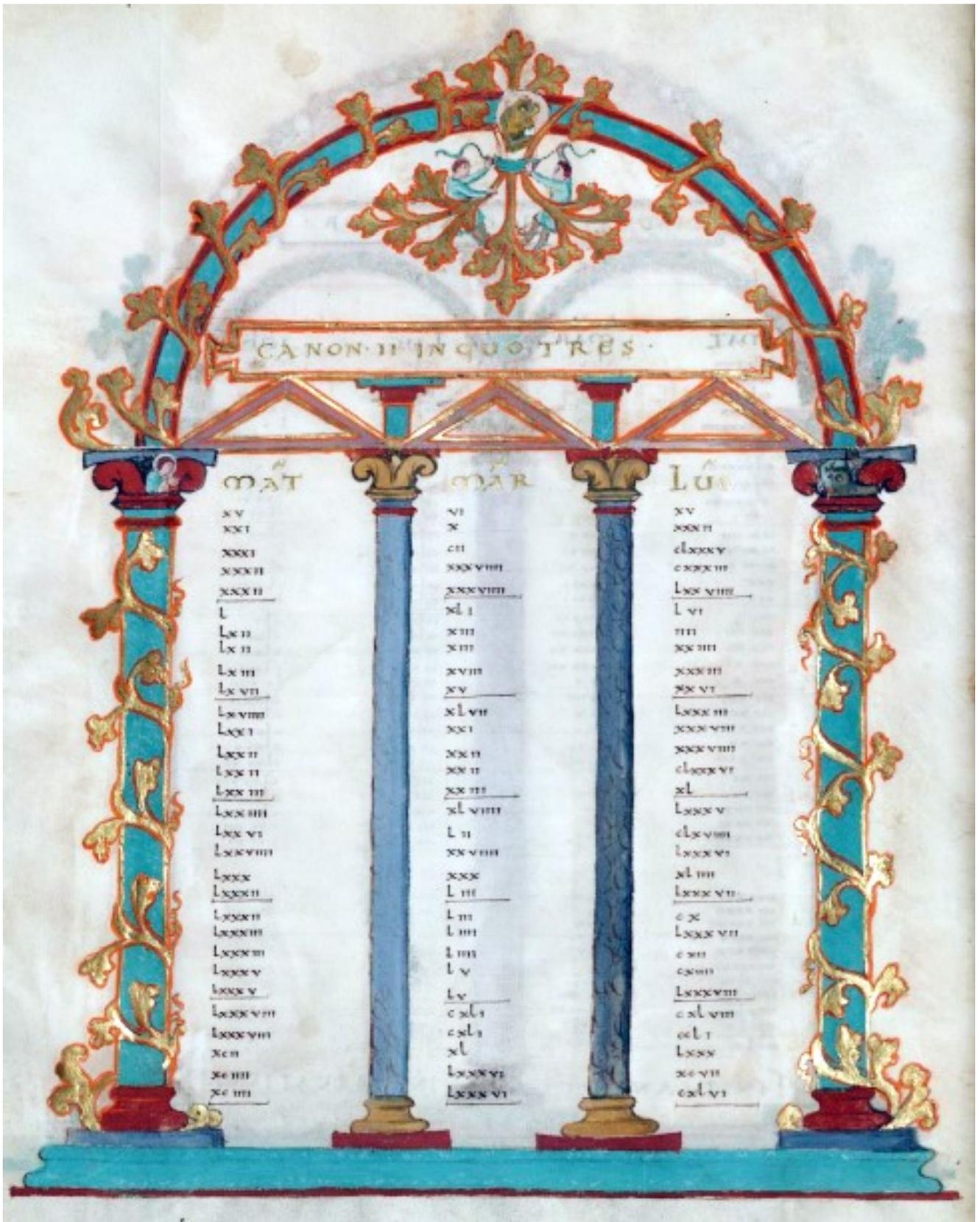
Folio 6r – Fin de la lettre d’Eusèbe

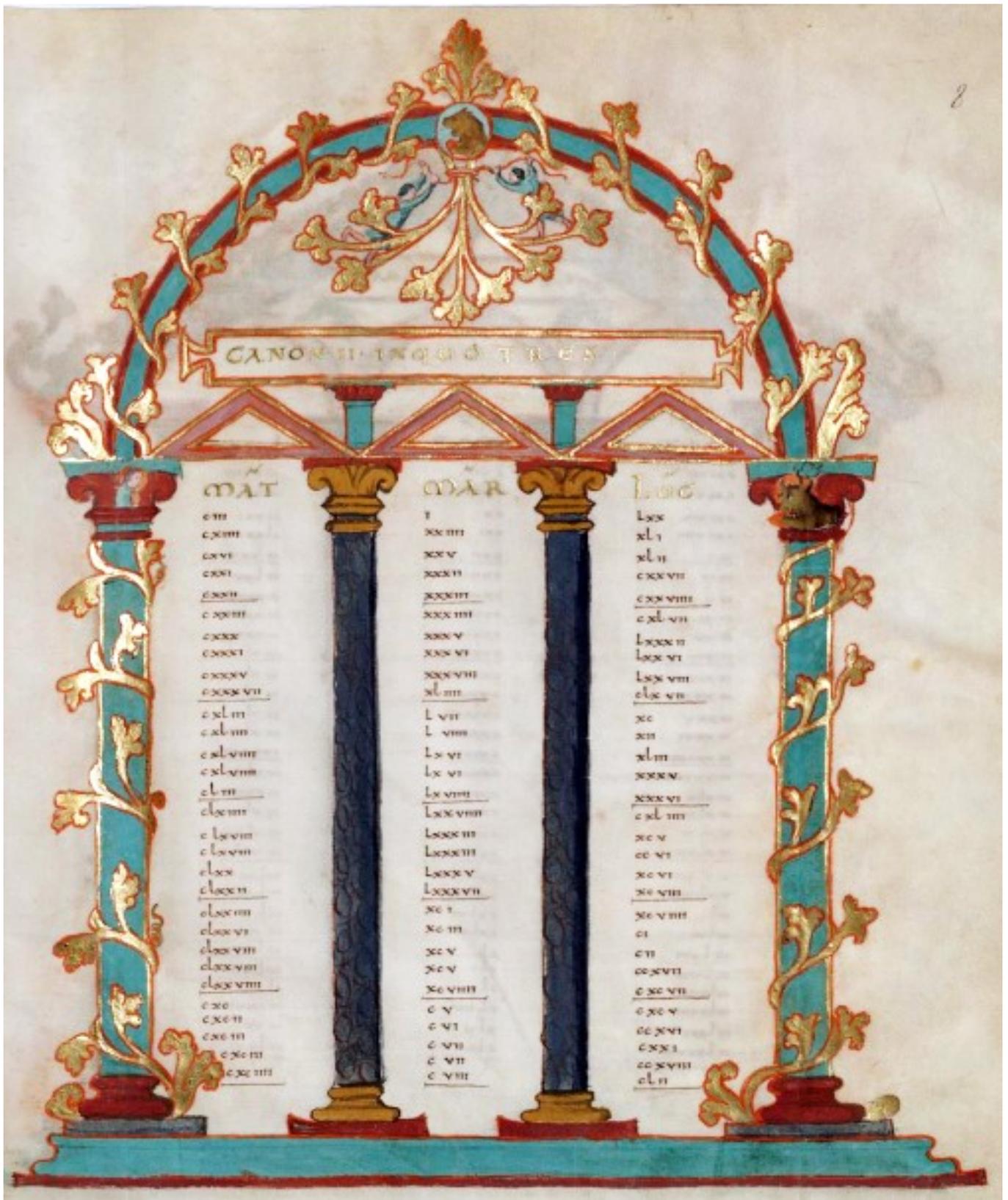
Folio 6v - Canons

Folio 7r

Folio 7v

Folio 8r

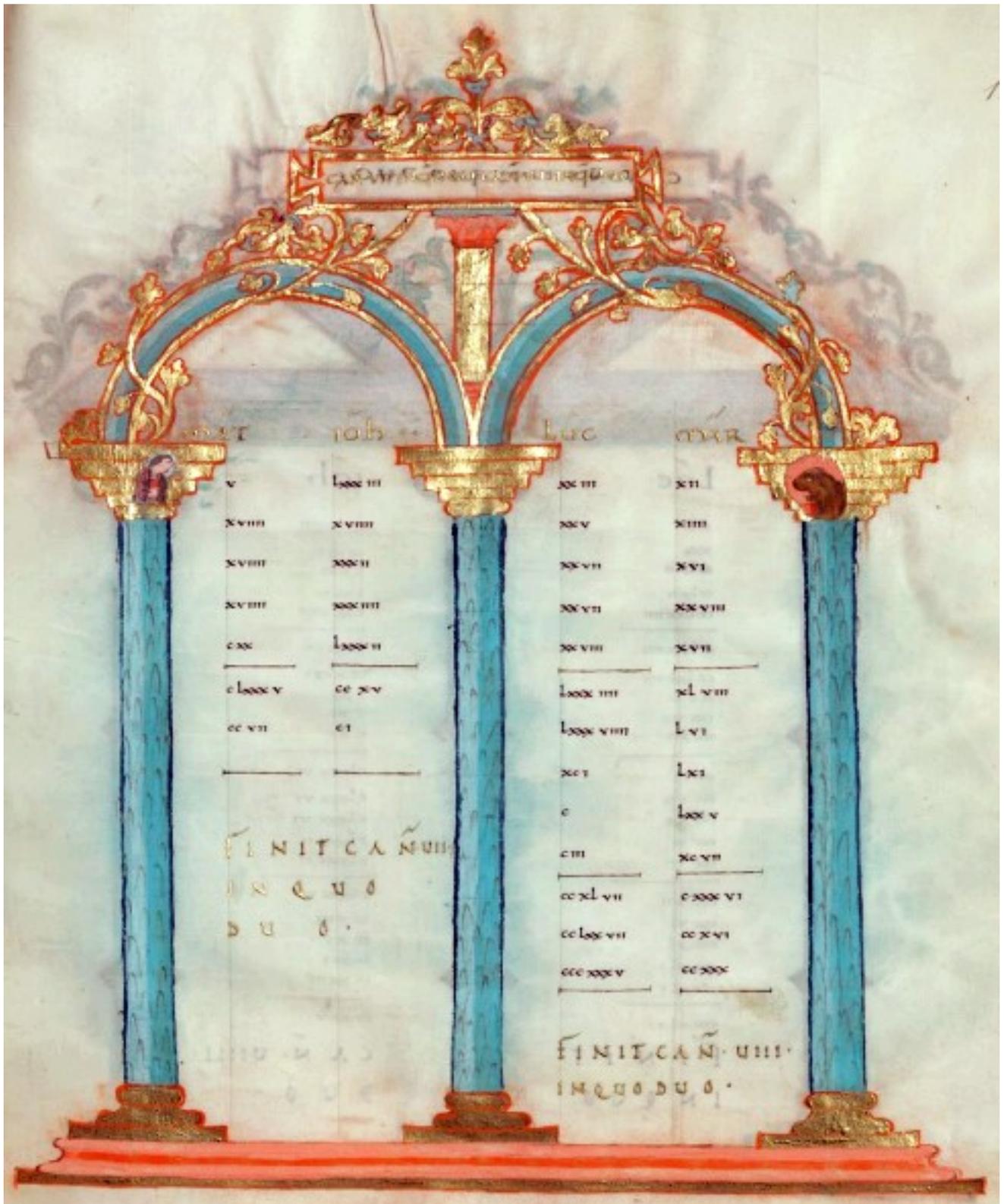

Folio 9r

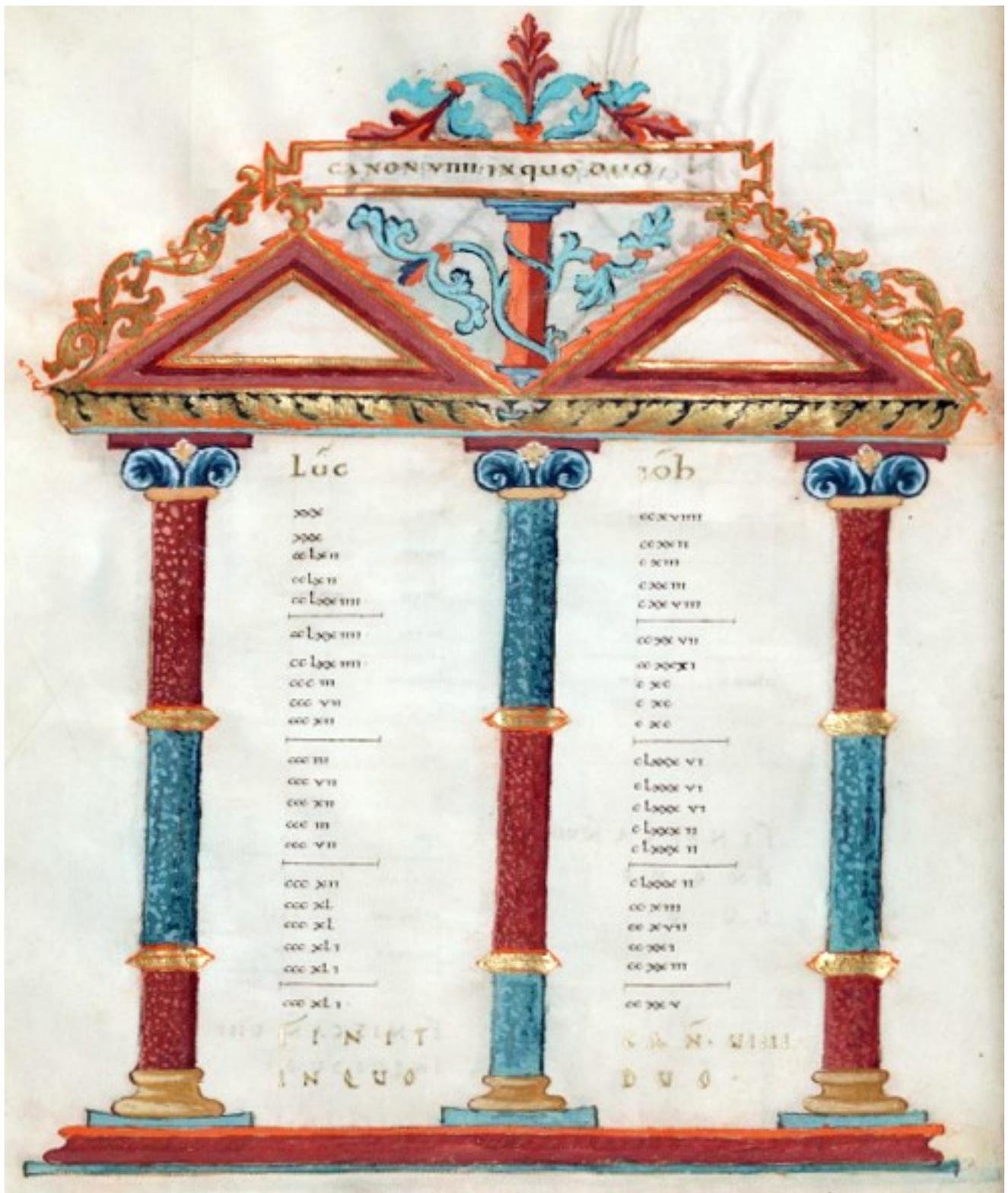

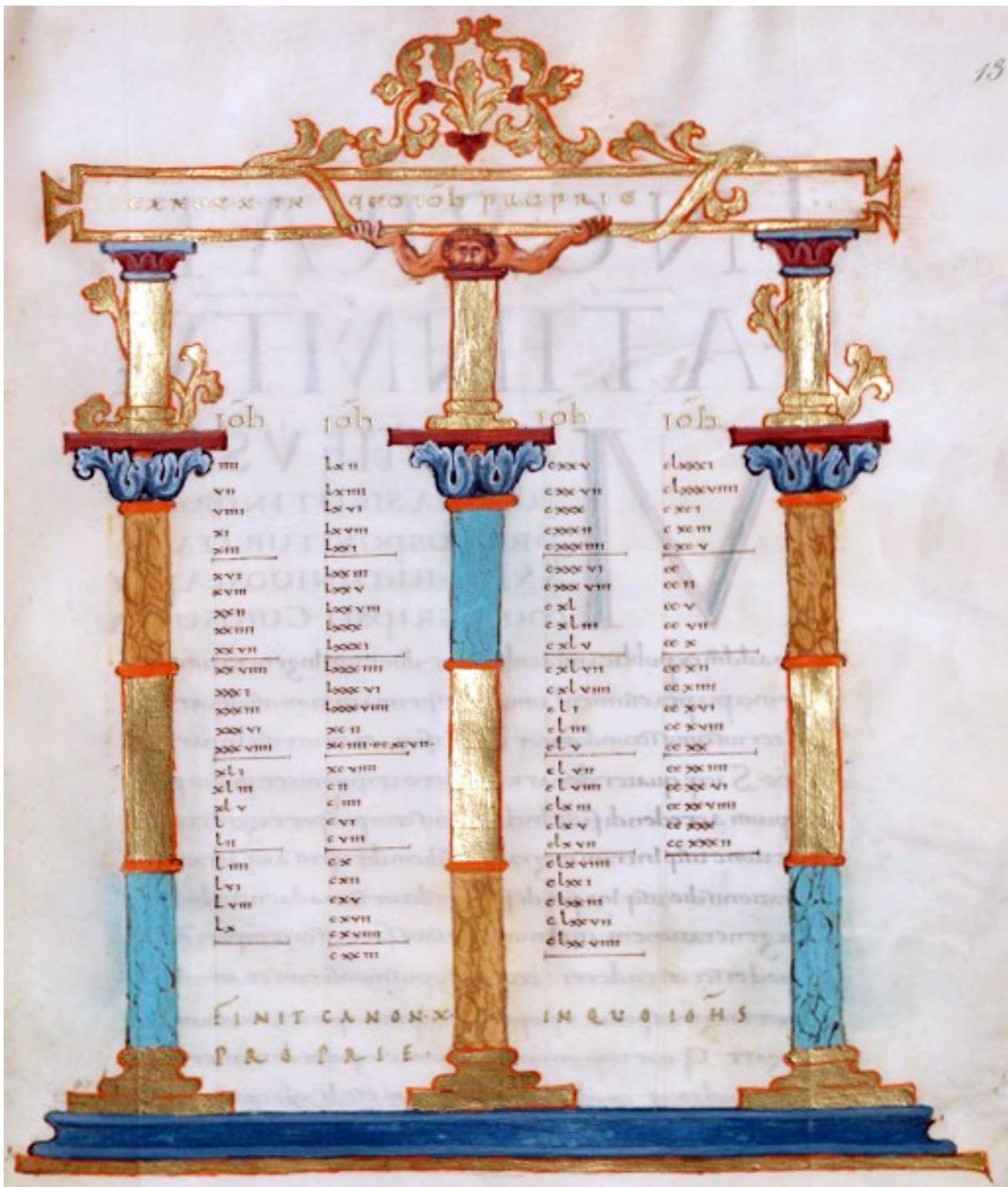
Folio 11r

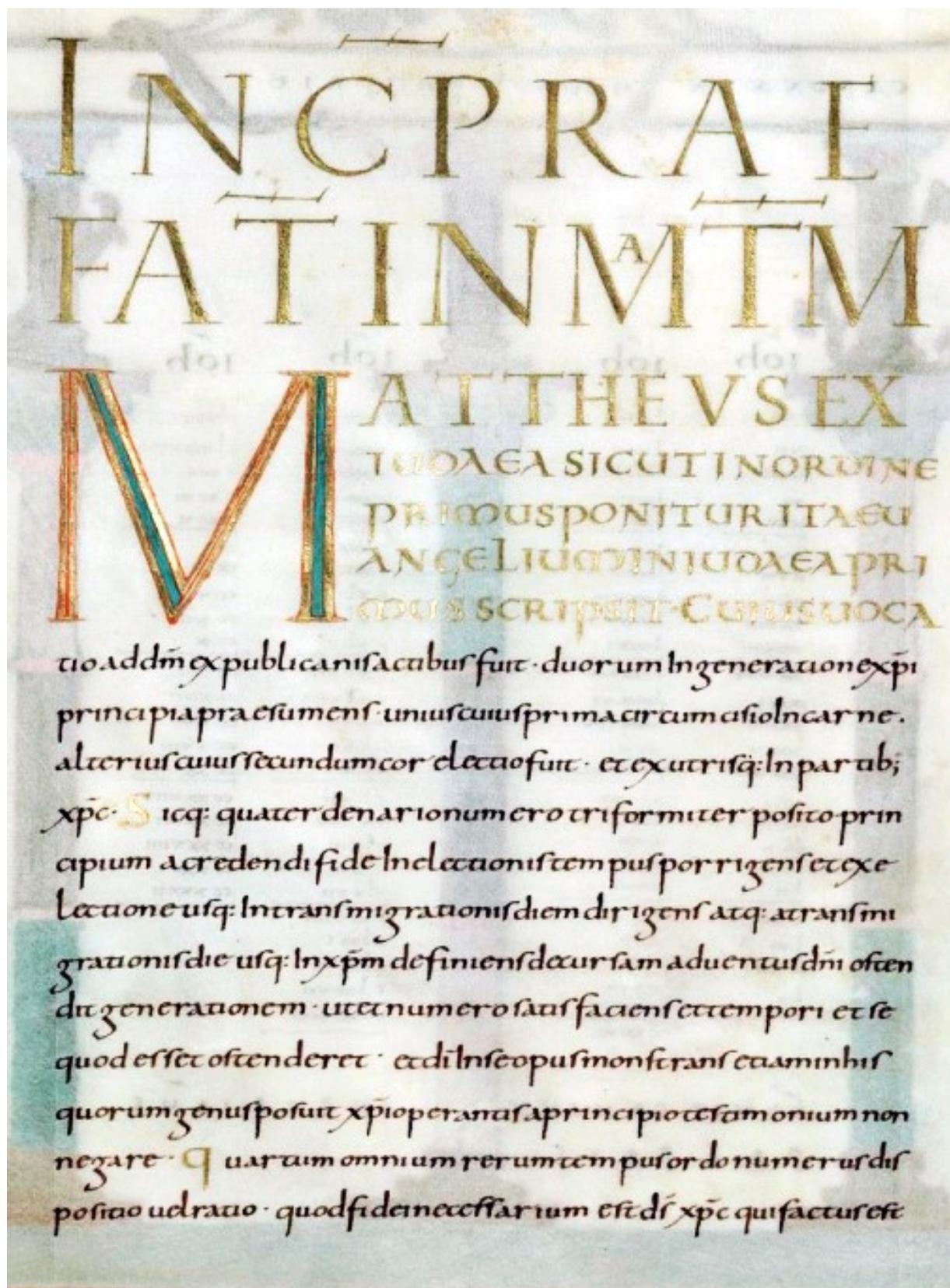
Folio 11v

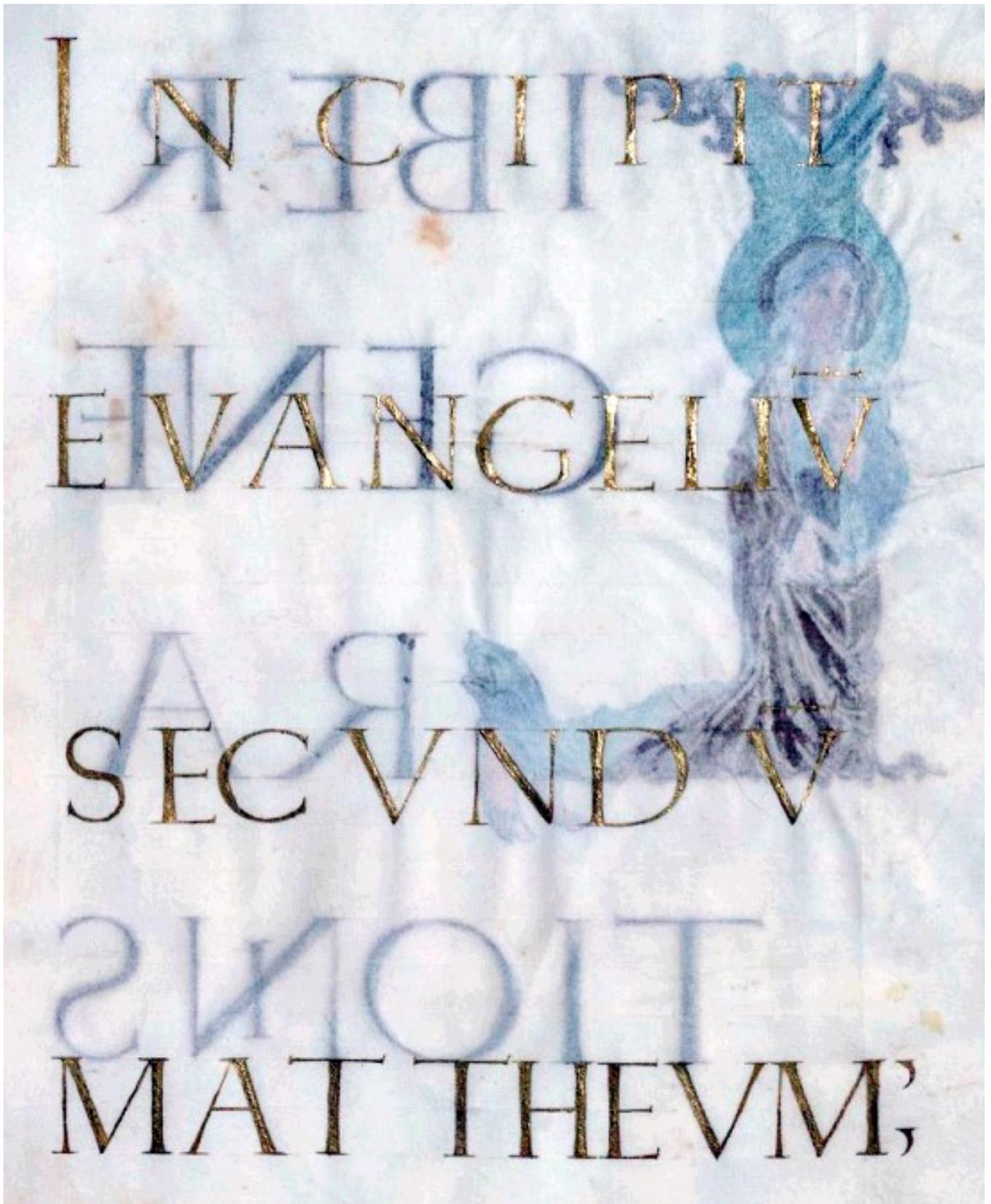

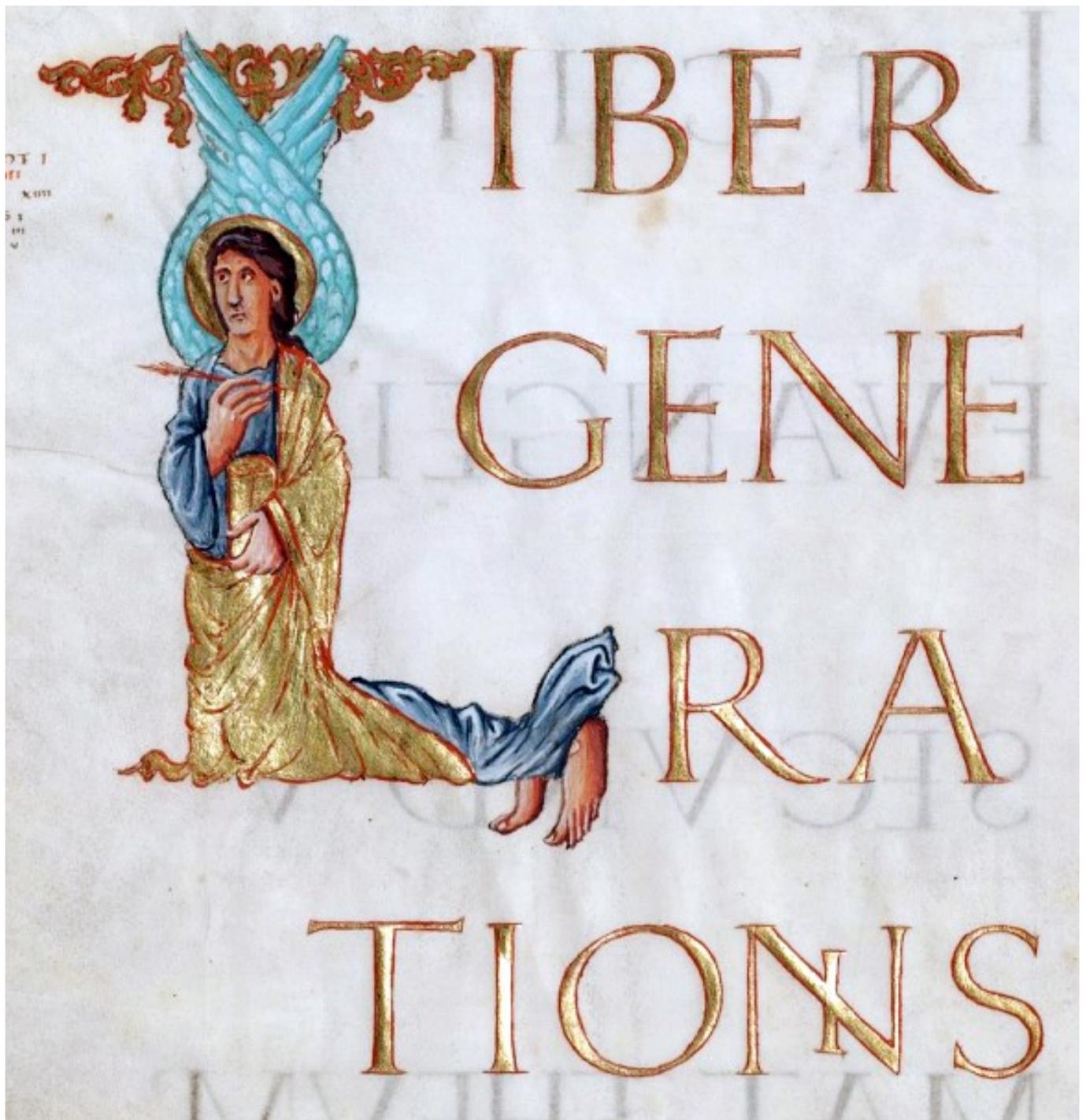
Folio 13r

Folio 13v – Préface à l'Évangile selon Matthieu

Folio 17r – Début de l'Évangile selon Matthieu

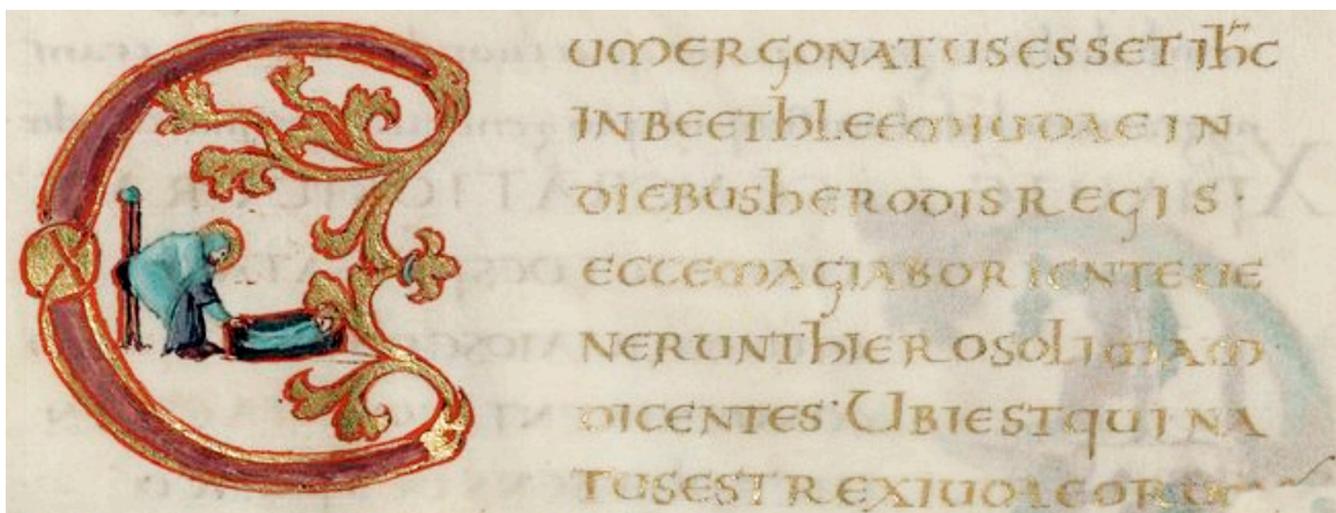
Folios 17v – 18r – Généalogie de Jésus selon Matthieu

IHVXPI

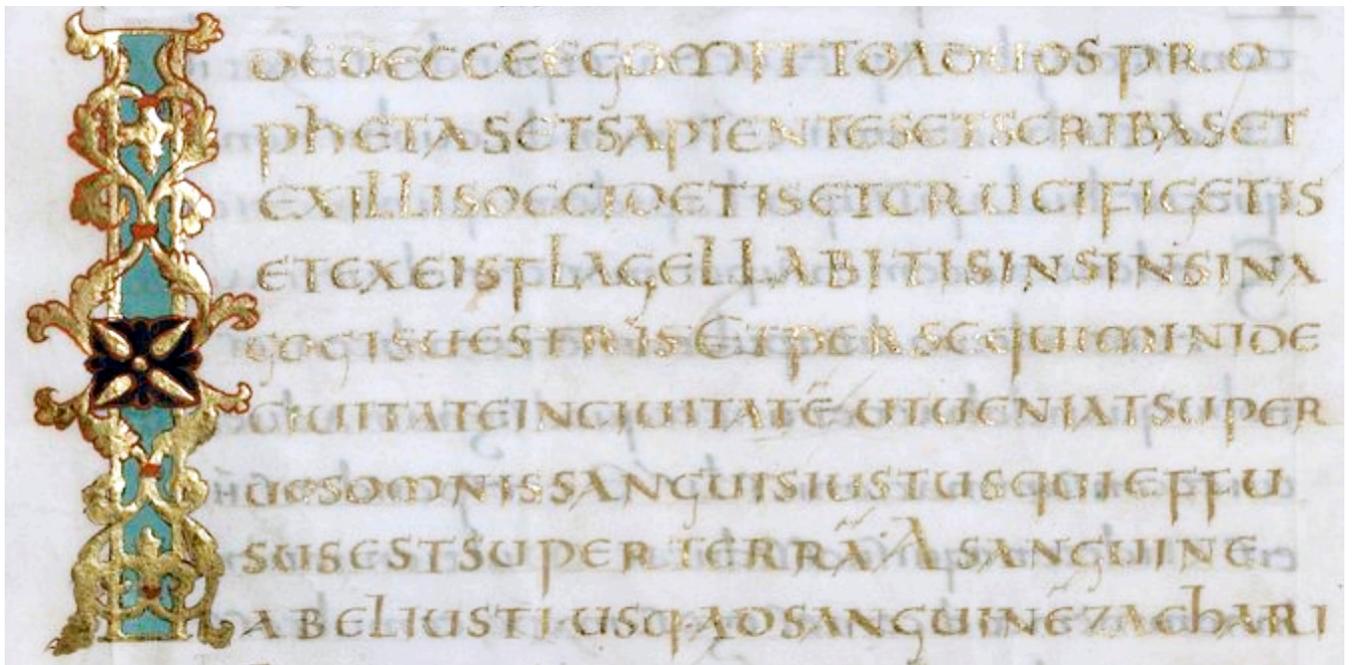
FILIIDA

VIDFILII

ABRAHAM

Folios 19r, Annonciation – 19v, Nativité – 41r

Folios 53r – 65r

Docentes cōseruat omnia · quaecumq; mandauit uob ·
Et ecce ego uobiscum omnibus diebus · usq; ad consumma
tionem saeculi ·

Ε ΧΑΙΡΕΤΙΣ ΒΟΥΚΙΟΝ ΛΕΥΚΟΝ ΚΑΙ ΚΑΙ ΤΙΣ

ΕΝΟΥΣ ΑΥΤΟΝ ΑΥΤΟΝ ΝΕΝΟΥΣ ΓΕΝΕΛΙ

Υ ΜΡ ΣΕΒΗ ΕΝΟΙ ΚΑΙ ΕΥ Ν

ΔΥ Μ Μ Μ Α Ι Ι Η Μ

INCIPITAR

GVMENTV

INEVANGE

LIO MARCB

Folio 64v – Prologue de l'Évangile selon Marc

Q emuliere effundentis ungentū dñi capiti et lude traditū ·
Q edñi caena cetera quae in ea acta sunt · de dñi oratione
et luda et traditione ludaeorum q; In lusione ·
Q e passionē dñi et eorum quae in ea gesta sunt ·
Q e resurrectionē dñi et ubi marie uel discipulis apparuit ·
E X P L I C I U N T
C A P I T U L A
I N C I P I T
E V A N G E L I Ū
S E C U N D U M
M A R C U M

Folio 67r – Début de l'Évangile selon Marc

Folio 67v – 68r – Évangile selon Marc

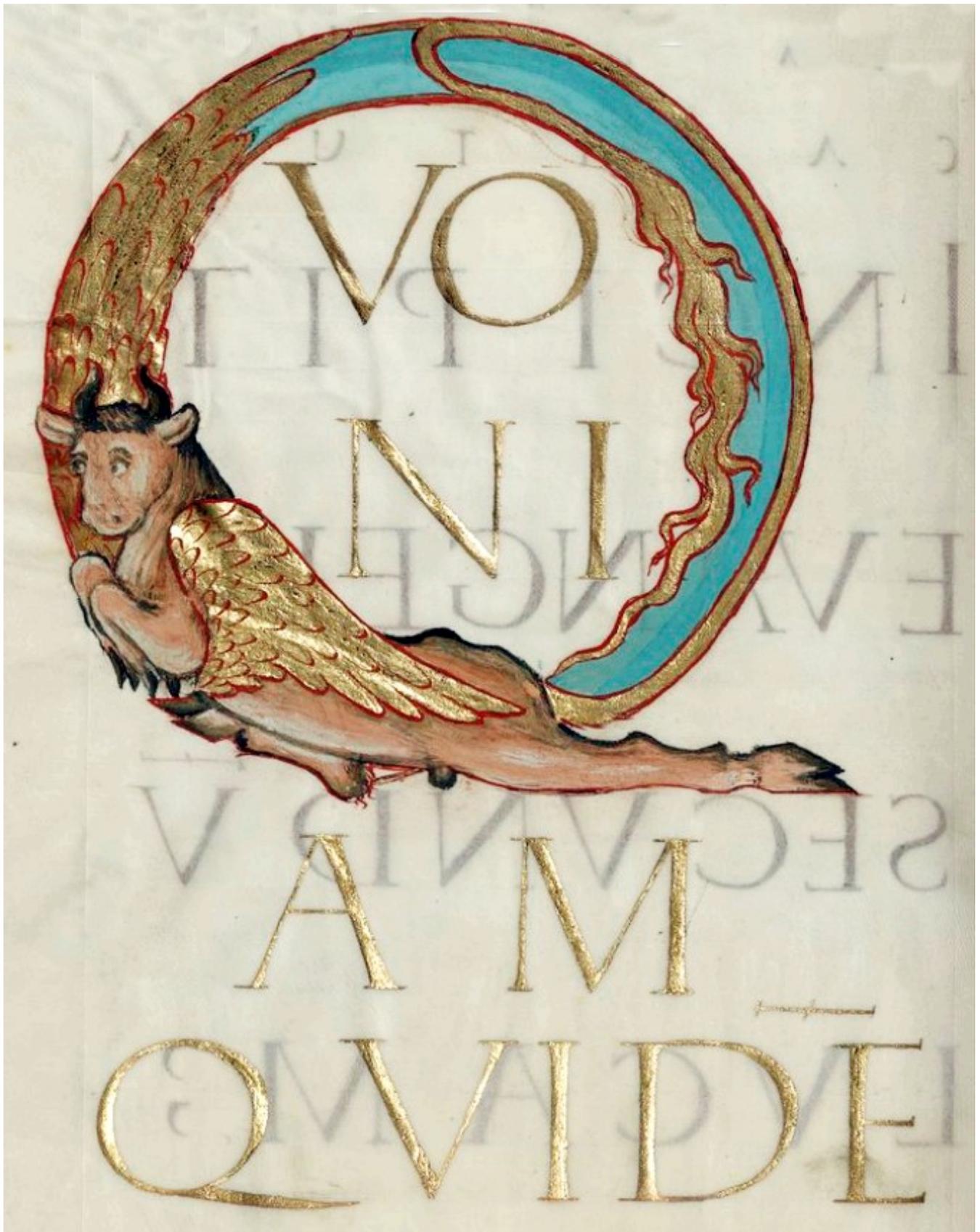
I H V
X P I
F I L I I
D I

Nouissime recumbentibus illis undecem discipulis appa-
ruit illis ih̄c et exprobrauit incredulitatē illorum. et duri-
tiam cordis. quia his qui uiderant eum resurrexisse non
crediderunt. Et dixit eis. Euntes in mundū uniuersum.
p̄dicate euangelium omni creaturæ. qui crediderit et
baptizatus fuerit. saluus erit. qui uero non crediderit.
condempnabitur. Signa autem eos qui crediderint. hæc
sequentur. In nomine meo. demonia cicient. linguæ lo-
quentur nouis. serpentes collent. Et si mortiferū quid
biberint. non eos nocebit. Super egros manus inponent
et bene habebunt. Et dñs quidem ih̄c postquam locutus est
eis. adsumpsit se in caelum. et sedē ad dextris dī. Illi autē
profecta. predicauerunt ubiq. Non cooperante et ser-
mone confirmante sequentibus signis.

E X P L I C I T
E U A N G E L I U
S E C U N D U M
M A R C U M
H A B I T U I D C C .

INCIPIT PROLOGUS
 IN LUCAM
LUCAS SYRUS ANTIOCENSIS SAR-
 TEMEDICUS DISCIPULUS APOS-
 TOLORUM POST PAULUM
 SEQUITUR USQUE AD CONFESSI-
 ONEM ET US SERUIENS DOMINO INE-
 CRIMINE. NUNC QUAE EXOR-
 UAT QUAE HABENS NEQUE

INCIPIT CAPITULUM
 IN EVANGELIO LUCAE
 I VISIO ZACHARIAE GENERANDI IOHANNEM ET BEATAM MARIAM
 II NATIVITAS DOMINI IN BETHLEHEM
 III OCCASIO MORTIS IESU
 IIII UBIVIS ANNORUM DUODECIM DOCENS
 V UBIOHANNES BAPTISTA ET UBIVIS BAPTIZATUR GENERATIONES
 VI UBIVIS SEPTEAGINTA
 VII UBIVIS NAZARETH LIBRUM LEGIT

Folios 99v – 100r – Évangile selon Luc : Quoniam quidem...

M M V L T I

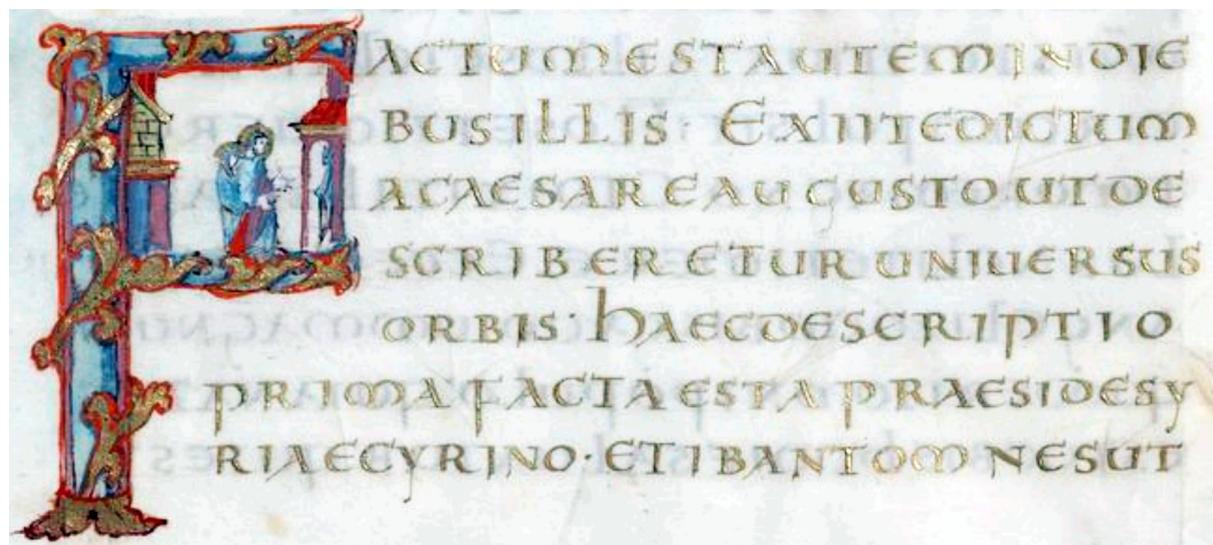
F U T I N O I E B U S P E R O I S R E G I S

C O N A T I

S V N T

R O D A N R E

N A R R A T I O N E

Folios 102r (Naissance de Jean-Baptiste, Présentation de Jésus au Temple) – 103r (Marie et Joseph à Bethléem)

Qui fuit helmadan.	Qui fuit esrom.
Qui fuit her.	Qui fuit phares.
Qui fuit hiesu.	Qui fuit ludae.
Qui fuit eliezer.	Qui fuit iacob.
Qui fuit lorim.	Qui fuit isaac.
Qui fuit matthad.	Qui fuit abraham.
Qui fuit leui.	Qui fuit tharae.
Qui fuit sermeon.	Qui fuit nachor.
Qui fuit luda.	Qui fuit seruch.
Qui fuit ioseph.	Qui fuit ragau.
Qui fuit lona.	Qui fuit phalee.
Qui fuit eliacin.	Qui fuit eber.
Qui fuit melca.	Qui fuit salae.
Qui fuit menna.	Qui fuit cainan.
Qui fuit matthata.	Qui fuit arfaxad.
Qui fuit nathan.	Qui fuit sem.
Qui fuit dauid.	Qui fuit noe.
Qui fuit leffe.	Qui fuit lamech.
Qui fuit obed.	Qui fuit mathusalae.
Qui fuit booz.	Qui fuit enoc.
Qui fuit salmon.	Qui fuit lared.
Qui fuit naasson.	Qui fuit malelehel.
Qui fuit aminadap.	Qui fuit chainan.
Qui fuit aram.	Qui fuit enos.

Folio 107v – Partie de la généalogie de Jésus selon Luc

Folios 148v : Préface de Jean – Lettrines de 104r – 1r

- xxv **O**ccasionem dñi et pedum lauatione. cor uirg.
 xxvi **U**bi monetur sediligant de peccati abnegatione et non turbet.
 xxvii **U**bi dñs dicit si diligitis me mandata mea seruare et ego rogabo
 patrem et alium paraclitum dabit uobis.
 xxviii **U**bi pacem suam discipulis discipulis reliquit.
 xxviiii **U**bi dicit ego sum uita sueta et pater m̄s agricola.
 xxx **U**bi dicit dñs cum uenerit paraclitus ille et testimonium phibet.
 xxxi **O**ccommendatione discipulorum clarifica filium tuum.
 xxxii **P**ater sc̄o serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi.
 xxxiii **U**bi dñs ad annam ducitur.
 xxxiiii **P**assio dñi.
 xxxv **U**bi dñs lanuis clausis discipulis apparuit. Item post dies
 octo similiter tera q; ad mare tiberiadis piscantibus aptis
 sep̄bit ac petro dicit pasce oues meas.

EXPLANATIONE CAPITULI
INCIPIT
EWANGELIUM
IOHANNIS

Folio 150r – Début de l'Évangile selon Jean

Folios 150v – 151r – Jean I : In principio erat verbum...

ET VERB
ERAT
APUD
DEUM

INCIPIVNT CAPITV LA
 EVANGELIORV DE CIRCVLO ANNI IN NATALE
 ONI AD SCAM MARIAM MAIORE SECO LUCAS

CAP. III.

Ex iudictum a cesare augusto usq: pax hominibus bonevoluntatis
 cō ad scām anastasiā sedm lucam cap. iii. Pastores loq̄bant̄ usq: sicut dictū ē ad illos
Itē ad scām petrū sedm ioh̄ cap. i. In principio erat uerbū. Usq: plenum gratiæ et ueritatis
In nat̄ scī stephani sedm māt capitulo ccl. Dicebat ih̄c turbis iudeorū. ecce ego usq: bene
 dictus qui uenit in nomine dñi. . u. eius
In nat̄ scī ioh̄ sedm ioh̄ capitulo cc xxx ii. Dixit ih̄c petro sequere me usq: qui uerū ē testimoni.
In nat̄ Innocentium sedm māt cap. vi. Ecce angelus dñi apparuit ioseph usq: qm̄ nazareus uocabit̄
In nat̄ scī siluestri sedm māt cap. ccl xiii. Dixit ih̄c discipulis suis. uigilate quia nesci
 tis. usque super omnia bona sua constituet eum.
In octabas dñi ad scām mariam ad mar tyr. sedm lucam capitulo. iii. Postquam consum
 matus sunt dies octo usque gloriam plebituæ israel. . zarus uocabitur
In vigtia de theophania in ecta scī petri sedm māt cap. vi. In illo temp̄ defuncto herodeus qm̄ na.
In theophania sedm māt cap. iiii. Cum ergo natus esset ih̄c usq: in regionem suam
Om̄e post theophania in ecclesia scī ioh̄ et pauli sedm lucam cap. iii. Cum factus esset h̄c annorū
 xii. usque apud dñm et homines.
Oie xiiii. mensis sup̄ scripto nat̄ scī fecilis in pincis sedm lucam cap. c. xvi. Dixit ih̄c discipulis
 suis qui uos audet usque nomina ustra scripta sunt in celis. di
Fer. iiii. post theophania sedm ioh̄ cap. xiiii. Uidit ioh̄ ih̄m uenientē ad se. usq: quia hic est filius.
Mens sup̄ scripto. die xvi. nat̄ scī marcelli sedm māt cap. ccl. xviii. Dixit ih̄c discipulis
 suis parabolam hanc. homo quidem peregre proficiscens usque intra gaudiū dñi sui.
Ebdom. ii. post theophania die dominica in ecclesia scī eusebii. sedm ioh̄ cap. xviii.

Folio 184r – Début du *Capitulare*

Non potest homo usque hoc ergo gaudium mecum implendum est

Temalia. scđ. mat. cap. c. lxxx. iiii. Venit ihc in fines iudee et trans iordanen.
usque quod ergo dñs coniunxit homo non separa.

Pro ordinantibus. scđ. ioh. cap. lxxx. iiii. Loquente ihu ad turbas multi credi
derunt in eum usque opera abrahe facte.

Pro ordinantibus ep̄is. scđ. mar. cap. l. iii. Circuibat ihc in circuitu docens.
usque et unguebant oleo multos egrotos et sanabantur.

Temalia. scđ. lucā. cap. lxxx. vi. Conuocatis ihc duodecim discipulis suis.
usque euangelizantes et curantes ubique.

Temalia. scđ. math. cap. lxx. vi. Circuibat ihc om̄s ciuitates. usque et
curarent omnem languorem et omnem infirmitatem.

Item in quo cun que uolueris lege primum. scđ. ioh. de eolo coubidiat.
cap. c. l. iii. Subleuatis ihc oculis in celū dix. Pā uenit hora usq; ad te uenio.

Item agenda mortuorum. scđ. ioh. cap. xx. iii. Dixit martha ad ih̄m.
Dñe si fuisset hic usque qui in hunc mundum uenisti.

Temalia. scđ. ioh. cap. xxx. iiii. Dixit ihc discipulis suis et t̄bis iudeorum.
Sicut enim pater suscitatur mortuos et uiuificat usq; sed et transiet de morte in uitā.

Temalia. scđ. ioh. cap. l. vi. Dixit ihc discipulis suis et turbis iudeorum.
Omne qđ dat mihi p̄ā ad me ueniet usq; sed et resuscitē illū in nouis simodie.

Temalia. scđ. ioh. cap. lx. u. Dixit ihc discipulis suis et turbis iudeorum.
Ego sum panis uiuus usque et ego resuscitabo eum in nouis simodie.

Ebt. iii. post pentecosten. scđ. lucā. cap. c. lxxx. u. Accesserunt ad ih̄m
publicani et peccatores usq; sup̄ uno peccatore penitentiā agente.

Ebt. iii. post pentecosten. scđ. lucā. cap. l. v. Estote ergo misericordes.
usq; ut educas festucam de oculo fratris tui.

